Стрельник В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумського національного аграрного університету

Демченко А.М.,
студентка ІІІ курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Мироненко А.О.,
студентка ІІІ курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

УДК 347.2
DOI https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.4.10

ПРАВОВЕ ПОЄДНАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Науковий прогрес слугує поштовхом для переходу технології з категорії засобів до категорії інструментів. У провідних країнах світу відбулася популяризація робототехніки, використання технологій штучного інтелекту. Конкурентоздатність і запобігання інтелектуальної деградації людини в середовищі співіснування зі штучним інтелектом, мають значення для збереження та розвитку цивілізації [1, с. 52]. Ілон Маск назвав штучний інтелект «найбільшим ризиком, з яким ми стикаємося як цивілізація» [2, с. 285].

Відбувається інтенсивне напрацювання методологічних і концептуальних підходів для вирішення питання, яким чином має здійснюватися законодавче закріплення розробки, застосування технологій штучного інтелекту та робототехніки, визначення правосуб'єктності роботів. У вітчизняній доктрині права питанню правового регулювання використання штучного інтелекту приділено увагу в працях таких науковців, як І.М. Ашихмін, О.А. Баранов, І.М. Городиський, М.В. Карчевський, Д.Д. Позова, Ю.М. Сидорчук, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова й інші. Питання правового регулювання суспільних відносин, що зазнали змін і починають формуватися під впровадженням, використання робототехніки, в тому числі із застосуванням штучного інтелекту, потребує подальшого дослідження.

Термін «інтелект» (intelligence) походить від латинського поняття intellectus – «розум». Вперше термін «штучний інтелект» (artificial intelligence) було запропоновано у 1956 р. в Стенфордському університеті (США) [3, с. 122]. Штучний інтелект – це наука та технологія створення машин, інтелектуальних комп'ютерних програм, здатних виконувати творчі функції, що традиційно вважаються прерогативою людини. Штучний інтелект розглядається як здатність автоматичних систем брати на себе функції людини вибирати, приймати оптимальні рішення на основі раніше отриманого життєвого досвіду й аналізу зовнішніх вплив [3, с. 122–123]. Оксфордський словник поняття «штучний інтелект» (artificial intelligence) визначає як теорію розробки комп'ютерних систем, здатних виконувати завдання, що вимагають людського інтелекту, таких як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і переклад між мовами. У Державному стандарті України ДСТУ 2938-94 («Системи оброблення інформації») штучний інтелект – здатність систем оброблення даних виконувати функції, що асоціюються з інтелектом людини, – логічне мислення, навчання та самовдосконалення [3, с. 123].

Поряд із величезними перспективами, що відкриваються людству, є високий ступінь небезпеки розвитку та використання «штучного інтелекту» для суспільства. Про можливі ризики відкрито говорив Білл Гейтс: «Розвиток цілковито штучного інтелекту може означати кінець людської раси» [4, с. 252]. Однією з основних загроз розвитку штучного інтелекту є здатність до самовідтворення, втрата контрольованості людиною. Понад 8 тис. відомих вчених, розробників, промисловців, у тому числі астрофізик Стівен Хокінг, засновник компанії Tesla і SpaceX Ілон Маск, звернулися відкритим листом із закликом приділяти більш пильну увагу питанням безпеки та суспільної корисності робіт у зазначеній сфері [5]. Шведський вчений, професор Оксфордського університету Нік Бостром стверджує, що до 2022 р. системи штучного інтелекту будуть мислити як людина приблизно на 10%, до 2040 р. – на 50%, до 2075 р. процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських. На думку засновника, генерального директора та головного інженера компанії «SpaceX», тільки державне регулювання цієї сфери допоможе уникнути ризиків, що здатні спровокувати розробники в гонитві за передовими технологіями [1, с. 41–42].

У 2017 р. учасники конференції «Майбутнє життя», що проходила в Асіломарі, погодили, що високоавтономні системи штучного інтелекту мають бути розроблені таким чином, щоб їхні цілі та поведінка могли бути забезпечені для узгодження з людськими цінностями протягом усього їх функціонування та економічне процвітання, що створює

штучний інтелект, має бути спільно розподілене на користь всього людства [6]. Так, наприклад, відомі голосові помічники «Siri» від компанії «Apple» і «GoogleAssistant», сервіс пошуку по зображенню в популярному браузері «Google Chrome» є штучним інтелектом. Успішним є застосування штучного інтелекту в сучасній медицині для діагностики захворювань, у банківській сфері – для прогнозування ризиків страхової діяльності. Наприкінці 2017 р. компанія «Facebook» заявила про використання штучного інтелекту для виявлення суїцидальних намірів користувачів соціальної мережі та надання їм невідкладної підтримки. Штучний інтелект застосовується військовими структурами: в системах протиповітряної оборони для розпізнавання цілей в умовах активних перешкод [7].

Підвищення стандартів правового захисту прав та інтересів осіб на результати їхньої інтелектуальної діяльності розглядається як одне з головних завдань, що постали нині перед правниками, парламентаріями світу. Це стосується не лише продуктів особистої мистецької чи науково-технічної діяльності, а й об'єктів, що були створені за допомогою технологій штучного інтелекту. Ціла низка проблем у сфері прав інтелектуальної власності на результати діяльності «розумних» машин потребує врегулювання. Дискусійним залишається питання визначеності продуктів, створених «електронними особистостями», захисту такої «інтелектуальної власності». Сам термін «електроні особистості» був запроваджено Європарламентом у проєкті резолюції про правовий статус роботів [8].

Найперспективнішою країною у сфері правового регулювання питання штучного інтелекту визнається Японія. Ще у 2016 р. на засіданні державної комісії з інтелектуального права було прийнято рішення розпочати розробку нормативних документів стосовно захисту авторських прав на продукти творчої діяльності, створені штучним інтелектом.

Питання охороноздатності творів, створених механізмом, вперше розглядалося в судовій практиці США. Закон США про авторське право визначає необхідність дотримання певних критеріїв, для того щоб твір отримав авторсько-правову охорону: (1) має бути визнаний «оригінальним авторським твором» (original work of authorship); (2) володіти певним «мінімальним рівнем творчості» (a modicum of creativity); (3) критерій авторства. Наприклад, Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony (1884 р.) – одна з перших справ, в якій досліджувалося питання охороноздатності фотографічного твору із зображенням Оскара Уайльда. Компанія Burrow-Giles Lithographic оскаржувала авторство фотографа Наполеона Сароні, стверджуючи, що фотографія є результатом механічного процесу. Верховний Суд США не погодився з поданими аргументами та зазначив, що саме фотограф створив твір, за допомогою вибору костюму, пози моделі, застосування інших елементів постановки. Таким чином, об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту, не є об'єктом правової охорони авторського права. Об'єкти, створені людиною за допомогою комп'ютера як засобу, визнаються охороноздатними [9].

У 1974 р. Конгресом США була створена Національна комісія з нових технологічних застосувань творів, що охороняються авторським правом (National Commission on New Technological Uses of Copyrighted Works), діяльність якої спрямована на дослідження питань використання творів, створених комп'ютерами. У своїй доповіді 1978 р. Комісія прирівняла комп'ютери до інших інструментів, що використовують люди у творчій діяльності. Відомство здійснює реєстрацію оригінальних творів лише за умови, якщо вони були створені людиною (human being), а не природою, машинами, тваринами. Отже, ні Закон США про авторське право, ні судова практика, ні практика Відомства США з авторського права не допускають можливості визнання права авторства на твори, створені без участі людини [9]. Все це пояснюється позицією, що ніхто, окрім людини, не може постати перед судом. Якщо коло авторів буде розширено, вийде за зазначене обмеження, то це сприятиме правовій невизначеності.

У США є підхід, за яким визнається людина, що використовує штучний інтелект для створення твору, у співавторстві як користувача та розробника/власника штучного інтелекту [10, с. 458]. Обговорюється думка, що штучний інтелект слід розглядати як працівника або підрядника користувача. Серед наявних шляхів розвитку (розробки нового режиму, надання статусу автора штучному інтелекту тощо) США вибирають окремий шлях, де технології незалежно від рівня складності їх функціонування залишатимуться засобом [11, с. 346].

Провідні європейські держави декларують готовність законодавчо визнати автором твору комп'ютерну програму, тим самим поставити штучний інтелект на один щабель із людським. Пріоритетним напрямом розвитку в країнах ЄС визначили створення цифрового єдиного ринку (Digital single market). Європарламентом було схвалено Резолюцію «Норми цивільного права про робототехніку». Документ, що складається з понад сотні пунктів, присвячено найрізноманітнішим аспектам і проблемам робототехніки. Зокрема, пропонується закріпити правові основи використання штучного інтелекту та впровадження загальноєвропейської системи реєстрації «розумних» машин [8]. На думку парламентарів, певним категоріям роботів має бути присвоєний індивідуальний реєстраційний номер, що буде внесений до спеціального реєстру, де можна знайти детальну інформацію про робота, включаючи інформацію про виробника, власника й умови компенсації в разі шкоди.

Також слід звернути увагу на Директиву про етичний підхід до розробки штучного інтелекту (чорновий варіант), яка була опублікована у квітні 2019 р. Європейською комісією для вивчення представниками цієї індустрії. Основні положення документа полягають у тому, що штучний інтелект має створюватися на підтримку суб'єктності людини. Системи штучного інтелекту та результати їхньої ді-

яльності мають бути «людиноцентричними», спрямованими цілком і повністю на те, щоб служити людству, загальному благу, сприяти вдосконаленню умов людського існування, його свободи [9].

У 2018 р. Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла вагомий міжнародний акт — Етичну хартію з використання штучного інтелекту в судовій системі й її середовищі (англ. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment). Основною метою Хартії є підвищення ефективності й якості здійснення правосуддя шляхом опрацювання алгоритмами судових рішень і даних у процесі дотримання основних прав і свобод, що гарантуються Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. Ця хартія закріплює базові принципи правосуддя штучного інтелекту, такі як дотримання основних прав людини, прозорості, неупередженості, недискримінації тощо [12].

За даними звіту Artificial Intelligence Industry in Eastern Europe 2018, складеного компанією Deep Knowledge Analytics, Україна входить до трійки країн Східної Європи за кількістю компаній у сфері штучного інтелекту (57 компаній) [9]. Ця статистика свідчить про те, що питання правового регулювання охорони результатів діяльності інтелектуальної діяльності є актуальним для України.

Національне законодавство відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України об'єктами цивільних прав визнає речі, в тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага [13]. Відсутня правова регламентація використання творів, створених без участі людини. Автором твору визнається лише фізична особа [14]. Чинне українське законодавство містить відкритий перелік об'єктів, які можуть охоронятися авторським правом і потенційно можуть створюватися за допомогою систем штучного інтелекту (наприклад, літературні письмові твори або музичні твори). Водночас законодавство чітко визначає, хто є автором твору – фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства) [9]. З правової точки комп'ютери, програми й інші форми вираження штучного інтелекту не розглядаються як автори, винахідники. Така позиція обгрунтовується тим, що штучний інтелект не розглядається як суб'єкт.

Отже, в Україні на твори штучного інтелекту авторське право не поширюється. Тому, на переконання експертів, будь-хто може безкарно використовувати музику або візуальні зображення, створені комп'ютерною програмою. Законодавство нашої держави не визнає за штучним інтелектом авторство на об'єкти інтелектуальної власності. Проте з часом такий підхід ймовірно зміниться. Адже на міжнародному рівні вже відбувається обговорення правового статусу роботів і можливість визнання їх як «електронних осіб» (*electronic person*) [15].

Переконані, що жоден уряд, жодна компанія не відмовляться від автоматизації рутинної частки будь-якого процесу, роботизації та використання цифрових технологій. Відповідно, необхідно навчати та навчатися. Виникає потреба навчати вміння самостійно мислити, самостійно добувати інформацію та критично її оцінювати. У зв'язку з цим навчальні програми мають бути орієнтовані на розвиток критичного мислення, творчої винахідливості, навичок взаємодії між людиною та штучним інтелектом [1, с. 50].

Процес реформування авторського права з метою забезпечення належного регулювання, зберігаючи рівновагу між публічними та приватними інтересами, не втрачає актуальності. Питання визнання об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, охороноздатними потребує вирішення. З огляду на курс нашої держави на євроінтеграцію очевидно, що саме стандарти ЄС у зазначеній сфері визначатимуть основи відповідних норм національного законодавства в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Радутний О.Е. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. *Інформація і право.* 2019. № 2 (29). С. 40–54.

2. Штучний інтелект як об'єкт правового регулювання: поняття, види та ознаки. *Journal of Eastern European Law*. 2019. № 70. С. 282–287.

3. Бусол О.Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. *Інформація і право.* 2015. № 2(14). С. 121–127.

4. Парасюк Є.О., Джалілова В.Р. Аналіз базової нормативної, правової, організаційної політики США, Китаю та Японії у сфері штучного інтелекту, штучно інтелектуальних роботів та роботів. *Науковий огляд.* 2019. № 9. URL: http://oaji.net/articles/2019/797-1577640613.pdf (дата звернення 21.11.2020 р.).

5. An Open Letter: Research priorities for robust and beneficial artificial intelligence. URL: https://futureoflife.org/ai-open-letter/ (дата звернення: 22.10.2020 р.).

6. Asilomar Future of Life Institute, "AI Principles", 2017. URL: https://futureoflife.org/ai-principles/ (дата звернення: 22.10.2020 р.).

7. Карчевський М.В. Основні проблеми правового регулювання соціалізації штучного інтелекту. *IT-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні* : матеріали II-ї міжнарод. наук.-практ. конф., Львів, 17 лист. 2017 р. Львів, 2017. URL: http://aphd.ua/publication-369/ (дата звернення: 23.10.2020).

8. Кривецький О. До проблеми правового регулювання. *Громадська думка про правотворення.* 2018. № 14. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3728:do-problemi-pravovogo-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 23.10.2020 р.).

9. Васильєва Д. Захист авторських прав для AI: гра на випередження. *Юридична газета online.* 2019. №45-46. URL:https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/zahist-avtorskih-prav-dlya-ai-gra-na-viperedzhennya.html (дата звернення: 23.10.2020 р.).

10. Dickenson J., Morgan A., Clark B. Creative machines: ownership of copyright in content created by artificial intelligence applications. *European Intellectual Property Review.* Sweet & Maxwell. 2017. Vol. 39, № 8. P. 457–460

11. Міліцина К. Об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту і штучним інтелектом безпосередньо, та авторське право США. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 5. С. 343–346.

12. Етичні передумови функціонування штучного інтелекту в судовій системі. URL: https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/ (дата звернення: 10.10.2020 р.)

13. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text (дата звернення: 25.10.2020 р.)

14. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. 3792-XII. Дата оновлення: 14.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text (дата звернення 25.10.2020 р.).

15. Electronic persons is a term first proposed by the European Parliament's Committee on Legal Affairs in a draft report on civil law rules on robotics dated May 31. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html (дата звернення: 24.10.2020 р.).

Стрельник В.В., Демченко А.М., Мироненко А.О. ПРАВОВЕ ПОЄДНАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті проведено аналіз штучного інтелекту в правовому аспекті. Досліджено наукову та винахідницьку активність у сфері штучного інтелекту, а також правове поєднання права інтелектуальної власності та зазначеної технології.

Штучний інтелект як унікальний продукт технічного прогресу дає змогу машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов, виконувати різнопланові завдання, прогнозувати події й оптимізувати ресурси різного характеру. Підвищення стандартів правового захисту прав та інтересів осіб на результати їхньої інтелектуальної діяльності розглядається як одне з головних завдань, що постали нині перед правниками, парламентаріями світу. Це стосується не лише продуктів особистої мистецької чи науково-технічної діяльності, а й об'єктів, що були створені за допомогою технологій штучного інтелекту. Ціла низка проблем у сфері прав інтелектуальної власності на результати діяльності «розумних» машин, потребує врегулювання. Дискусійним залишається питання визначеності продуктів, створених «електронними особистостями», захисту такої «інтелектуальної власності».

Висловлено позицію, що штучний інтелект має сприйматися виключно як можлива допомога у здійсненні суспільних відносин. У правовому регулюванні робот зі штучним інтелектом є об'єктом цивільних відносин, що перебуває у власності фізичної чи юридичної особи та не визнається окремим самостійним суб'єктом суспільних відносин.

Ключові слова: авторське право, право інтелектуальної власності, електронна особа, штучний інтелект, робототехніка, охороноздатність.

Strelnyk V.V., Demchenko A.M., Myronenko A.O. COMBINATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY

The article analyzes the artificial intelligence in the legal aspect. Scientific and inventive activity in the field of artificial intelligence, as well as the legal combination of intellectual property law and this technology have been studied.

Artificial intelligence, as a unique product of technological progress, allows machines to learn using human and personal experience, adapt to new conditions, perform a variety of tasks, predict events and optimize resources of various kinds. Raising the standards of legal protection of the rights and interests of individuals on the results of their intellectual activity is considered as one of the main tasks facing lawyers and parliamentarians of the world today. This applies not only to products of personal artistic or scientific-technical activity, but also to objects created with the help of artificial intelligence technologies. A number of issues in the field of intellectual property rights on the results of "smart" machines need to be resolved. The question of the certainty of products created by "electronic personalities" and the protection of such "intellectual property" remains debatable.

The position is expressed that artificial intelligence should be perceived only as a possible aid in the implementation of social relations. In legal regulation, a robot with artificial intelligence is an object of civil relations, which is owned by a natural or legal person and is not recognized as a separate independent subject of public relations.

The world is rapidly saturated with a variety of modern devices with elements using AI. Investments in the development of AI are also significantly increasing. Technology with artificial intelligence and the Internet of Things is actually a new scientific and technological revolution that creates an information technology capsule in which humanity will soon exist. Given the constant practice of significantly lagging behind the legislative response to the development of public relations, especially in the field of information and communication technologies, there is a need to create legal conditions for the functioning of such an environment in which there are regulated by public relations between people, between people and robots or separately between robots. These social relations require the establishment of certain legal norms regulation of the use of AI in legal relations with people. A wide range of scientists and experts study the processes of robot interaction and human beings in terms of delimitation of their rights, duties and responsibilities as subjects or objects of legal relations.

Key words: artificial Intelligence, robotics, copyright, intellectual property rights, electronic person, security.